

КАТЕРИНА ЛЕВЧЕНКО

ГЕНДЕРНЕ ТЯЖІННЯ

Харків
«ФОЛІО»
2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Вступне слово	7
Про книгу	11
Деякі принципові питання	13
Фемінітиви	15
Згадування імен і прізвищ	19

РОЗДІЛ 1. ПРО ЖІНОЧИЙ РУХ ТА ПРАВА ЖІНОК

Як я рухалася до жіночого руху	23
Права жінок: можливість піднятися на трибуну	26
«Ла Страда-Україна» рулить!	35
Жіночий рух: активний, а чи помітний	42

РОЗДІЛ 2. ПРАВО ПРО ПРАВА

Чи можна освідчитися в коханні Конвенції ООН?	53
«Особливі права» — на користь гендерної рівності	65
Жіноче обличчя миротворення	72
Правові засади гендерної рівності: забезпечення, суперечності й наслідки	81

РОЗДІЛ 3. НІ — ДИСКРИМІНАЦІЇ

Дискримінація — це серйозно!	91
Чому 29 березня 2010 року я подала позов до суду, в якому відповідачем був тодішній прем'єр-міністр України М. Азаров?	99
Дрес-код із забобонами	105

Антидискримінаційна експертиза для осучаснення шкільних підручників	111
Про свята та їхню гендерну складову	117
Насильство «за зачиненими дверима»	122

РОЗДІЛ 4. ВІДПОВІДЬ ДЕРЖАВИ: ШЛЯХ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Тернистий шлях від політики «поліпшення становища жінок» до «гендерної політики»	133
Популярно — про управління процесами	141
Гендерні квоти? Особисто я — за!	150
Опанувати гендерні компетенції	160

РОЗДІЛ 5. ПРОТИДІЯ

Антигендерні рухи як прояв гібридної війни	169
--	-----

ПІСЛЯМОВА

Шлях до гендерної рівності пролягає через пандуси.	183
--	-----

Біографічна довідка	187
-------------------------------	-----

Вступне слово

Гендер.

Сьогодні це поняття стало часто вживаним. Навіть модним! І набуває дедалі більшої популярності.

Так само, як і словосполучення з ним. Наприклад:

«гендерна рівність»,

«гендерна політика»,

«гендерні підходи»,

«гендерна інтеграція».

Бо сьогодні гендерну політику в нашій країні визнано одним з пріоритетів державної політики.

Водночас ставлення як до самого терміну «гендер», так і до його похідних у суспільстві не є однозначним.

Хтось пишається своєю діяльністю, пов'язаною з утвердженням гендерної рівності та формуванням гендерної політики сучасної України.

Хтось говорить про нього з нерозумінням і навіть зі злістю.

Дехто пов'язує гендер із приватними питаннями: мовляв, гендерної рівності прагнуть жінки, незадоволені своїм життям, або ті, у яких загалом усе склалося непогано, є матеріальні статки, та вони прагнуть більшого.

А хтось ним активно маніпулює, використовуючи як зброю в гібридній війні!

Що ж, наявність такого широкого спектру поглядів та думок є свідченням неабиякої актуальності й важливості гендерної проблематики.

Можу стверджувати, що додаткової ваги ґендерна рівність набуває як умова модернізації суспільства та успішності розпочатих реформ.

Сьогодні навіть мовні питання не викликають таких гострих дискусій, як ті, що пов'язані з питаннями рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Зміни в політиці відбуваються набагато швидше, ніж у суспільній ментальності. Така різна швидкість і є одним із чинників існуючих маніпуляцій навколо ґендерної тематики.

Я стикаюся з цим щодня, щогодини. Не лише на побутовому рівні, але й у робочому активі.

Та, як відомо, крапля камінь пробиває.

Заперечувати ґендерну рівність і права жінок так само марно, як забороняти схід сонця чи дощову хмару. Терміни можна скасувати, але явища залишаться.

Тому я дивлюся на все з оптимізмом: ґендер та ґендерна рівність в Україні використовуватимуться не лише як терміни, а як норма суспільного життя, поваги та врахування взаємних інтересів.

Мій досвід громадської активності, пов'язаної з захистом прав жінок та відстоюванням ґендерної рівності, нараховує вже понад чверть століття. І я вважаю, що варто поділитися певними роздумами й напрацюваннями з цих питань. Сподіваюся, вони стануть у пригоді тим, хто також ними займається чи планує це робити.

Будучи докторкою юридичних наук (а тема моєї дисертації — «Організаційно-правові засади управління процесами формування ґендерної політики в Україні»), професоркою, я маю понад триста наукових праць, у тому числі з ґендерної проблематики. Але цього разу вирішила, що спробую уникати «науковості».

Принаймні там, де мені це вдасться.

Але при цьому писатиму про серйозні речі.

Мої нариси — особистий погляд на те, як державна ґендерна політика розробляється і реалізується, які має перспективи і як вписується в міжнародний контекст. Бо мій «ґендерний» досвід базується не лише на роботі в Україні, але й узагальнює участь у багатьох подіях, які стали частиною світової історії

становлення концепції гендерної рівності. Наприклад, участь у Четвертій Всесвітній Конференції ООН щодо становища жінок, яка проходила в Пекіні 1995 року, або багаторічна робота як експертки Ради Європи.

Для мене рух у бік гендерної рівності почався на початку 90-х років. Скажу чесно: багато знайомих не розуміли, чому я обрала саме такий напрям своєї роботи та наукової діяльності. Чи то він здавався їм несерйозним, чи просто не розуміли, про що йдеться.

Та водночас була й велика підтримка, яку я отримала від свого чоловіка, від батьків, наукових керівників, колежанок і колег, а згодом і від доньок. Це дуже допомагало.

За роки, що минули відтоді, багато що змінилося. І діапазон сприйняття (чи несприйняття) того, чим я займаюся, дуже широкий. Навіть широчезний! Хтось дивується: мовляв, ну чого тобі бракує в житті? А інші захоплюються: як уже багато зроблено і які обнадійливі маємо перспективи!

Отже, постійно тримаю форму. Не нудно!

Між тим, саме такий широчезний діапазон оцінок сьогодні накладається на дуже серйозні й вагомні речі, які відбуваються в державі.

Ми прагнемо жити в цивілізованому та модернізованому суспільстві з усіма його ознаками: з відкритістю, відповідальністю та участю. Ми рухаємося цим шляхом, хоча й не завжди з тією швидкістю, на яку розраховували. І на моє глибоке переконання, одним із чинників, який зумовлює «недомодернізацію» українського суспільства, є гендерна дискримінація та порушення прав жінок.

Аналітики Всесвітнього економічного форуму в Давосі щорічно публікують доповіді «Глобальний гендерний розрив», вбачаючи в ньому гальмо модернізаційних процесів. Серед показників гендерного розриву називають, зокрема, недостатні можливості рівної економічної участі жінок і чоловіків, доступу до освіти, охорони здоров'я, процесу ухвалення рішень та управління державними справами тощо.

«Більшість шансів для більшої кількості людей» — одна з провідних ідей сучасного суспільного поступу. Такий підхід

стосується представників обох статей. Та особливо актуальний він саме для жінок, зважаючи на їх дискримінаційне становище в суспільстві та суттєві порушення їхніх прав.

Останнім часом позитивні зміни в гендерній сфері почали стрімко посилюватися. Зміцнилася відповідна державна політика, державний механізм, гендерна інтеграція. І є зацікавленість суспільства.

Це мене надихає в улюбленій справі. Хочеться не тільки більше робити, але й більше популяризувати її.

Бажаю, щоб мої роздуми додали користі й вам!

І обов'язково маю згадати про ще один важливий момент.

Присвячую цю книгу моєму чоловікові Андрію Дунебабіну, який у 1994 році був разом з Олександром Карповим та Вадимом Карасьовим, котрі створювали в Харкові громадську організацію «Феміністська асоціація “Гуманітарна ініціатива”». Тобто він завжди на моєму боці.

Так само, як і моїм донькам — Ользі та Олені. Їм також моя присвята.

Оля подарувала безсмертну фразу, котру я настільки люблю цитувати, що не можу не згадати й тут. «Мамо, — казала вона, маючи десять років, — мені потрібен текст Конвенції про права дитини, бо мої права порушуються, а я не пам'ятаю, за якою статтею».

Оленка навчається програмуванню та системному аналізу в ІПСА в Київській політехніці, свідомо чи несвідомо доводячи, що STEM і для хлопців, і дівчат — це круто!

А ще присвячую цю книгу пам'яті мого батька, який вірив у мене та в мої сили. Разом із мамою він не вбачав жодних перешкод для втілення будь-яких моїх ідей та мрій.

Перевага чоловіків зрештою за-
снована не на фізичній силі, а на мов-
чазній згоді суспільства з системою цін-
ностей, яка зовсім не біологічна за своєю
суттю.

Кейт Міллет

Про книгу

Після того як я розповіла, що саме спонукало мене взятися за перо, точніше за клавіатуру комп'ютера, кілька слів маю сказати і про деякі особливості мого творчого доробку.

У книзі я не просто переповідаю історію формування гендерної політики в Україні, а пишу про неї крізь призму подій, документів, власної роботи, бо всі ці чинники якраз і формують історичний контент.

У роботі багато в чому допомогли мої статті, інтерв'ю, дописи в соціальних мережах, а також коментарі, відповіді, зауваження, які я отримувала від своїх колежанок та колег, від друзів та читачів. Тож із дозволу журналістів, які брали у мене інтерв'ю, я посилаюся на них у тексті.

Працюючи з питаннями забезпечення гендерної рівності у практичній площині, я паралельно займалася і займаюся науковою роботою. Завжди стараюся писати про актуальні події та важливі проблеми. Мої статті, як я зазначала у вступі, здебільшого підготовлені у науковому або методико-педагогічному жанрах. І тому тут лише складають канву, яка допомагає розповіді. Можливо, роблять її більш аргументованою.

Сьогодні багато питань ще залишаються невирішеними, є дискусійними. Я не кажу про тих, хто відкидає гендерну рівність і гендерну теорію взагалі, — тут мова не про діалог, тут триває боротьба. Але навіть усередині табору беззаперечних

прихильників та прихильниць ґендерних перетворень нерідко виникають різні точки зору на одне й те саме питання.

Добрим чи поганим є таке розмаїття? Я переконана, що це на краще. Бо нема нічого гіршого за одноманітність. Всі жанри є хорошими, окрім нудних!

Різні підходи, різні точки зору завжди стимулюють розвиток. Зацікавленість. Шлях і бажання ним рухатись.

Це означає, що нас дедалі більше.

Що також є добрим.

Тож бажаю читання.

Бажаю роздумів.

Бажаю відкриттів.

А зараз чекаю і на ваші зауваження та підказки. І навіть на критику — але конструктивну!

Деякі принципи питання

Я пишу слово гендер — через літеру «г».

Так написано в Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Так пише моя колежанка Олена Сулова, яка є «гуру» в гендерних питаннях.

В інших документах — суцільна багатовекторність. Орфографічний плюралізм. Як в офіційній назві посади, яку я наразі обіймаю, слово «гендер» написано через літеру «г».

Хоча в більшості все-таки вживається літера «г».

Я намагалася з'ясувати, чому так відбувається.

Комусь ліньки шукати цю літеру в додатковій комп'ютерній клавіатурі.

Хтось каже, що її взагалі нема.

Інші — що так швидше.

Для багатьох — не має значення.

Деякі філологи обґрунтовують тим, що так є в українському правописі.

А дехто каже, що на це взагалі не варто звертати уваги, бо головне — просувати ідею гендерної рівності, а як це пишеться — не важливо.

Для мене — важливо. І для багатьох моїх колежанок та колег також.

По-перше, літера «г» точніше передає вимову англійського слова gender.

Ну, загалом воно звучить як «джендер», але точно не як «хендер».

По-друге, ми маємо використовувати різноманітність і багатство української мови, в тому числі різне звучання літер «г» та «Г».

По-третє — питання політичне. Тривалий час літера «г» начебто й була в мові, але фактично була під заборною. Сучасні філологи радять якомога більше позбавлятися русизмів в українській мові, які прижилися на повну силу за часів радянської влади.

Ну й головне: так записано в Законі.

Мова має значення, з цим навряд чи хтось сперечатиметься.